

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Fazakas József.

BELMUNKATÁRSÁK: BALÓ JÓZSEF, Bányai Árpád, Boga Károly, Portsák Gyula, Dr. Ferenczi Zoltán, Solyom János, Szentgyörgyi János és Zajzon Pénes.

Megjelenik — július és augusztus havát kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal. — **Előfizetési ára:** egész évre 3 frt., félévre 1 frt 50 kr. — Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak. — Kéziratok nem adatnak vissza.

E közlöny beltartalmát illető közlemények a szerkesztőhöz (Fapiacz-tér 6-ik szám.), az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — SÓLYOM JÁNOS, községi iskolai tanító, egyleti pénztárnok czimén — a kiadó hivatalba (Feleki út 1. sz. a.) küldendők.

Szépírásminták a népiskolában.

A helyes nevelési elmélet megköveteli, hogy növendékeink lelkében az értelem fejlesztése mellett az esztetikai érzelmek iránt való fogékonyságot is kiváló gonddal ápoljuk. Hogy az ízlés finomítása s a kedély nemesítése mily fontos feladata a népiskolának, mindenki beláthatja, ki figyelemmel kíséri népünk ízléstelen és czélszerűtlen építkezési módját, házberendezését, módorát, viselkedését. Mert a jó ízlés előbb külső dolgokban nyilvánul ugyan, de kihat az később az erkölcsi életre is, és bátran merem állítani, hogy a ki munkájában megszokja a külső rendet, tisztaságot, annak lelke az erkölcsi tisztaság iránt is fogékonyabbá válik.

Különösen leányiskoláinkban kell azon tantárgyaknak nagyobb tért engednünk, melyek a szép iránti érzék fejlesztése s így a kedély képzésére szolgálnak, mert a női kedély annál tökéletesebb, annál nemesebb, minél nagyobb mértékben van meg benne a szép iránt való fogékonyság.

De nem elégedhetünk meg e tekintetben azzal, ha növendékünk a szépet csak élvezni tudja s nincs meg benne a törekvés, hogy a rútat eltüntetni s helyébe a szépet előállítani igyekezzen. A szép iránti fogékonyságnak azon tevéleges irányát, melylyel növendékünket arra képesítjük, hogy a tisztátalanság, rendtelenség, aránytalanság helyett tisztaságot, rendet, arányosságot tudjon teremteni, kiválóan a művészeti tantárgyak vannak hivatva fejleszteni.

Nagy jelentőségük van a nevelésben ezen tantárgyaknak még azért is, mert a növendéket önmaga felett való uralkodásra, türelemre szoktatják s felébresztik benne a munkaszeretetet. Minél korábban szoktassuk a gyermeket ahhoz a gondolathoz, hogy az emberhez legmélőbb foglalkozás a munka, melylyel önmagának és embertársainak is hasznot és élvezetet szerezhet.

A népiskolák számára kiadott miniszteri tantervben a szépírásminták mint önálló tárgy a művészeti tantárgyak között nem foglal helyet, csak annyi utasítást találunk benne erre nézve, a mennyiben megkívánja, hogy a növendékek a III. s IV. osztályban szépírási példányok másolásával gyakorolják magukat a szépírásban. De nem is lehet s nem is szabad a népiskolában a szépírásminták az írás tanításától elkülöníteni, mert ha azt kívánánk növendékeinktől, hogy csak akkor írjanak szépen, mikor

épen szépírási órájuk van, vagy szépírási példányokat másolnak, akkor ugyan kevésbé bírnók megközelíteni azt a célt, melyre e tekintetben törekednünk kell.

A művészet nem az emberrel születik. Az ízlés első fogalmai már a kis gyermekkorban jelentkeznek ugyan, s már a gyermek játéka is elárulják, hogy alakító képességét mily korán érzi az ember magában, de hogy ez a játék-ösztön annyira tökéletesedjék, hogy eredménye idővel alkotássá, művészeti remekké váljék, arra hajlamon kívül nevelés és rendszeres tanulmány vezethetnek csak bennünket.

A népiskolában nem emelhetjük ugyan a szépírásminták a tökéletességnek magasabb fokára, de a mennyiben a népiskolának ez cél elérését elősegítő vagy káros befolyása lehet a növendékekre, e tárgy tanítása itt is mindenestre figyelmet érdemel, annyival inkább, mert ha valaki éveken keresztül rossz írásmódhoz szokik, annak vagy épen nem, vagy csak nagy küzdelemmel sikerül arról leszoknia.

Minden nagynak az eredete csekély, de ha a százasodás tölgynék erővel párosult szépségét bámuljuk, nem szabad megfélemlenünk azon csekély jelentőségűeknek látszó erőkről és körülményekről sem, melyek fejlődési folyamatában reá kedvezőleg hatottak, s melyeknek közreműködése nélkül még talán gyenge csemete korában el kellett volna pusztulnia.

Én a szépírásminták tanítását mindjárt az írva-olvasás előgyakorlatainál kezdem meg s ugyancsak az első osztályban fordítok legnagyobb gondot arra, hogy a gyermekek a betűk alakításának helyes módját megismerjék, megszokják s ezzel biztosítom a felsőbb osztályokban a szépírásminták tanításának sikerét.

Az írás szépsége főleg a vonalok könnyű és szabad hajlásától, továbbá a betűk arányos beosztásától s a vonaloknak egymással egyenközű dülési irányától függ. Azért, hogy a gyermek keze a szabad mozgásban megakadályozva ne legyen, szükségesnek tartom a betűket lehetőleg nagy alakban állítani elő.

Ebből a szempontból nem használok vonalzott palatáblákat, mert ezeken a vonalközök igen keskenyek s mivel róluk a festék a sok dörzsölés következtében úgy is lekopik, hanem tiszta palatáblára vonalzó segítségével magukkal a gyermekekkel húzatok vonalokat, a minék a begyakorlása az írva-olvasás előgyakorlatai közé tartozik. Erre azt a megjegyzést tehetné valaki, hogy a kezdő gyermek szeme még nem képes arra, hogy a vonaloknak egymástól való távolságát kimérje s így egyenközű vona-

lokot húzhasson; ezen úgy segíték, hogy a vonalzót egy és fél centiméterre azaz oly szélesre készítetem, a mily távolságra kívánom, hogy a vonalok egymástól essenek s így a vonalzót szorosán a palatáblára illesztve mindkét oldalára vonalat húzatok s kész a két egyenközü vonal. Iskolámban a vonalzásnak ily módon való begyakorlása nem csak hogy semmi nehézséget nem okoz, de rövid idő alatt annyira jutnak növendékeim, hogy képesek csupán szemmértékkel meglehetősen pontosságú egyenközü vonalokat előállítani, a mi később a rajzoktatásnál is csak előnyükre válik.

Mint hogy az irvaolvasás tanítását palatáblán kezdem meg s az első osztályban legtöbbször palatáblára iratok, a kemény palavessző nem alkalmas arra, hogy a gyermekek a vékony és vastag vonalokat kellően megkülönböztethessék egymástól; ha megnyomja is a gyermek a lefele húzott vonalnál a palavesszőt, azzal csak mélyebbre karczolja a táblát, de a vonal vastagodását nem eszközli, sokkal előnyösebb e tekintetben az irón használata, de legjobban csak akkor vezethetjük erre növendékeinket, mikor a tollal s tintával való íratás megkezdődik; ezt tehát, valamint a nagy betűk írását, melyre az első osztályban elég idő nem jut a második osztályban kell gyakorolni.

Ezért a II. osztálynak a felsőbb osztályok növendékeivel együtt hetenként egy közös szépírási órát adok s ekkor előttük a táblán alakítok s velük is alakítatok egyes vonalokat, ezután betűket s végül szókat és mondatokat s szóval is figyelmeztetem őket a betűk részeinek arányos beosztása és alakítás módjára.

Kezdetben minden sor leírása után megnézem dolgozataikat s ha azt tapasztalom, hogy valamelyik gyermek még sem tudja egyik vagy másik betűt helyesen leírni, kihívom a táblához s addig iratom vele, míg sikerül szabályszerűen leírnia. A felsőbb osztályokban ezen gyakorlatok csak ismétlésül szolgálnak ugyan, de annyira fontosok, hogy minél többször megyünk keresztül rajtok, annál inkább nyernek a vonások hajlékonyság és szabátosságban, szóval összehasonlítva írásaikat észrevehető a fokozatos haladás a szép felé.

Mint hogy ily módon a nagy betűk írására későn kerülne a sor s a többi írásbeli dolgozatokban addig előforduló nagy betűket vagy hibásan írják, vagy le sem tudnák írni, gyakran irok a táblára három nagy betűt s azokat csendes foglalkozás idején palatábláikra nagy vonalközben lerajzoltatom. Ezenkívül úgy nyelvtani, mint helyesírási és fogalmazási dolgozataiknál megkívánom, hogy azok ne csak tartalmilag legyenek helyesek, hanem külalakjuk is csinos, tiszta és rendes legyen.

Tanítónői működésem közben egy évben igen sok tanítványom lévén s többnyire olyanok, kik egész esztendőn át csak 4—5 hónapig jártak iskolába, hogy ezt a szépírási órát más tárgynak megnyerjem, megkísérlettem én is a szépírást minták másoltatásával tanítani, de ez nálam kellő sikert nem eredményezett.

Elismerem, hogy a szépírásminták igen alkalmas eszközül szolgálnak önképzésre olyan értelmi fejlettséggel bíró egyén számára, ki át tudja látni a czélt, melyért fáradoznia kell, de a népiskola kicsiny növendékétől ezt nem várhatjuk. Ő nem bír összehasonlítást tenni a mintán levő s az önmaga által leírt betű között abból a czélból, hogy a köztük levő különbségnek okát keresse s azon javítani igyekezzék, a míg őt erre különösen nem figyelmeztetjük. Ha már most mi minden növendéknek szépírási dolgozatait megbiráljuk, az sokkal több időt fog igénybe venni hetenként egy óránál. Ha pedig nem vesszük számba dolgozatát s hibáiért nem vonjuk fele-

lősségre, úgy épen felületességre szoktatjuk a gyermeket. Ő a szépírási mintákon betűket, szókat, mondatokat, szóval kész alakokat lát maga előtt s mikor azokat elolvassa elég, ha az általuk kifejezett gondolatot tartja meg emlékezetében, a kivitelnél nem utánozhatja a betűket vonásról-vonásra, hanem úgy írja le, a mint azokat tanulta, megszokta. De nem is mozdítaná elő az írás szépségét, ha meg engednők, hogy a gyermek minden betű leírása után felkapja a fejét s az írást félbeszakítva csak ismételt megnézés után írná le a következőt. A helyesen vezetett gyermeknek tisztába kell lenni azzal, hogy milyennek kell a szép betűalaknak lenni, hogyan kell azt szerkeszteni, s hogyan kell a betűket egymáshoz kapcsolni s ha ez még sem sikerül neki egészen tökéletesen, az inkább csak a kéz gyakorlatlanságának, mint a tudás hiányának rovására történik.

Az igaz, hogy „gyakorlat az élet mestere“ s valamint minden dologhoz, úgy ehhez is sok gyakorlottság kívántatik, de hát nézetem szerint lehet a szépírást másnemű írásbeli dolgozatokon is gyakoroltatni, a melyek a gyermek érdeklődését jobban felébresztik s így kellemesebb foglalkozásul szolgálnak. Mert a gyermek lelke nem lel tartós örömet abban, a mihez könnyen jut; szerei azt, a mi lelkét mozgasba, működésbe hozza, hogy aztán az elért eredményt annál jogosabban tartsa magáénak. Neki az olyan gépies foglalkozáshoz, melylyel értelmét nem gyakorolhatja, sem kedve sem elegendő türelme nincs; szükséges, hogy minden dolgában legyen valami olyan kis nehézség, melynek a legyőzése neki örömet okoz. Ha egyebet nem tehet, ő a szépírási mintákon emlékezetét fogja gyakorolni oly módon, hogy nehányszori elolvasás után megkísérli a tartalmát emlékezetből leírni s ilyen esetben minél többször iratjuk le vele, írása annál rosszabb lesz, mert ez a foglalkozás neki unalmassá válik.

Szerény véleményem e tekintetben tehát az, hogy ha a népiskolában a növendékeket az írásra mindjárt kezdetben helyesen szoktatjuk s a felsőbb osztályokban hetenként legalább egy órán szépírási, akár ütenyírási gyakorlatot tartunk s megkívánjuk, hogy a növendékeknek másnemű írásbeli dolgozatai is úgy alakilag mint tartalmilag helyesek legyenek, felesleges a gyermekek által szépírási mintákat másoltatnunk. Legfeljebb útmutatásul szolgálhat egy példány belőlük a tanítónak arra nézve, hogy milyen sorrendben következzenek a betűk egymásután.

Czukurász Róza.

Az ifjui erényekről.

(Vége).

III. Harmadik ékessége az ifjunak a nyíltszívűség. Az ifju akkor lenne szeretetre méltó, ha mindig és mindenben az igaz utat keresné s azon járna, nem pedig álutakon és ösvényeken. Mondaná ki, mi szívében fekszik. De fájdalom, korunkban e téren is szomorú tapasztalatokat tehetünk. Talán épen a nyíltszívűség azon erénye az emberiségnek, mely legjobban meg van rongálva, úgy, hogy ma már, mint mondani szokás: „Ritka, mint a fehér holló,“ ki igazat beszélne mindig s így nyíltszívű lenne. Annyira ferde irányt vett korunk e tekintetben, hogy nem biztos senki a felől, hogy egy igaz szó kimondásáért nem kérnek-e tőle lovagias elégtételt. S innen van már az, hogy a példabeszéd is azt mondja: „Szólj igazat, betörök a fejed.“

Habár könnyen és hirtelen nem is szüntethetné meg az iskola e visszás helyzetet, de módosítani ez állapotokon, minden esetre hatalmában áll. Mondom, nem

szüntetheti meg egy könnyen, mert a mit az iskola e tekintetben építene, azt, talán a külvilág hatása lerombolná. De végre is ez nem lehet indok arra nézve, hogy tehát ne tegyünk semmit, mert úgy sem lesz eredménye; hanem igenis, teljes erőnkől oda kell hatnunk, hogy célt érzünk, s ha ez még sem következik be, az már nem a mi hibánk.

Hogy a gyermekeket igazzá és nyíltszívűvé neveljük, szükséges, hogy magunk is azok legyünk. Óvakodjék a tanító minden alakoskodástól úgy a tanításban, mint azon kívül. Tanítson igaz dolgokat a gyermekeknek, s ha esetleg elvét valamit, javítsa azt ki. Minden tekintély-sértés nélkül kimondhatja, hogy biz' ő elhibázta a dolgot, mert nem úgy, hanem emigy áll az. Játék közben kísérje figyelemmel a tanító a gyermekeket, hogy ismerhesse meg azok gyengéit s így javítólag hathasson rájuk, mert a gyermek játék közben mutatkozik igazi alakjában és természetében. Csak arra vigyázzon a tanító, nehogy a gyermek észre vegye, hogy őt kémleli, mert akkor óvatos, elővigyázó lesz, s magát álszínben mutatja, mi a tanító fáradságát nemcsak eredménytelenné, hanem határozottan káros hatásúvá teszi.

Büntetésben és jutalmazásban, legyen a tanító óvatos és igazságos, mert bármily kicsiny, mégis ítéletet mond a gyermek a tanítóról. Aztán még a gyermek sok igazságos dolgot hajlandó igazságtalannak nézni, főleg, ha nekie az a dolog nincs innyére, s ha mi igaztalansággal e hajlamot még ápoljuk benne. Ne legyenek a tanítónak kiváltságokkal felruházott tanítványai; legyen az iskola köztársaság, melyben mindenkinek egyenlő jogai és kötelességei vannak.

IV. A rendszeretet is olyan erény, mely díszíti az ifjút. Legyen valaki tanuló, hivatalnok, vagy mesterember: teljesítse kötelességeit mindig híven, a maga idejében és pontosan.

Egy ember se mondjon, vagy igérjen olyat, a minek eleget tenni képtelen, mert ki nem így tesz, az hazszontalan fecsegő ember.

A rendszeretet fejlesztésére igen sokat tehet a tanító és pedig az által, ha maga is rendszerető. Járjon pontosan az iskolába, végezze lelkiismeretesen a kötelességeit. Készüljön rendesen, az órákat tartsa ki pontosan. Az írásbeli dolgozatokat, ha beszedi javítás végett, javítsa ki, ossza szét a rendes időben.

Rendszeretetre neveljük a gyermeket, ha már korán megkivánjuk tőle, hogy meghatározott időben keljen fel, feküdjék le; ha az étkezésben pontos időhöz szoktatjuk; ha megkivánjuk, hogy mindig tisztán megmosakodjék és fésülködjék, hogy ruházata, könyvei és írások mindig rendben legyenek, hogy az iskolába pontosan járjon fel; ha erejéhez és korához mért teendőket adunk neki. Mindezek legpontosabb végrehajtását teljes szigorral követelnünk kell, eleinte minden magyarázat nélkül, később, mikor már megérti, megmondhatjuk nekie, hogy miért kívánjuk tőle ezt, vagy amazt; hogy nem a magunk, hanem az ő saját javáért kívánjuk ennek megtételét. Nagyon fontos ok legyen az, a miért elnéztük, hogy a gyermek nem tett eleget kötelességének, mert ha engedékenyek vagyunk, a gyermek könnyen kap magának mentséget, melylyel restségét takargassa. S ha egyszer sikerült tanítóját rászédnie, bizonynyal kísérletet tesz rá másodszor is.

V. Még csak a hazaszeretetet legyen szabad felemlítenem, mint olyan erényt, mely az ifjúságot díszíti.

Nem akarom fejtegetni, hogy mi a hazaszeretet, sem azt, hogy mi a haza. Ismeretes mindnyájunk előtt a két fogalom.

Sok szép meghatározását olvastam már a haza fogalmának, de egyik sem tetszett úgy, mint a Horváth Mihályé, ki a többek között azt mondja, hogy a haza kettős fogalom, melynek van teste és van lelke. Oh, ha ez igaz! Mi könnyebb, mint embernek, ki szintén test és lélek, hazát szeretni? Könnyű és édes teher a hazaszeretet, de ha valaki súlyosnak találná, könnyen megszokhatja a terhet és lélek között, szeretvén amazal a haza testét, emezzel annak lelkét. Az eredmény az lesz, hogy neki könnyebb lesz a teher, s a hazának egy hű fiával több lesz, mert, ez így bizonyára még jobban fog lelkesedni a hazáért.

Sok szép példáját lehet a hazaszeretnek felmutatni a görögöknél és rómaiknál. Azonban hála az egek urának, nem kell oly messze mennünk, hogy példákat mutassunk a hazaszeretetre. Elég példát nyújt e tekintetben hazánk története. Nem kell, hogy valaki épen magyarnak szülessék, sőt az sem oly fontos, hogy valaki alföldi, vagy székely ember legyen arra nézve, hogy lelkesedni bírjon Árpád, Szt.-István, Szt.-László, Kálmán, IV. Béla, N. Lajos, Hunyadi János, Mátyás király dicső tettein! De ne is barangoljunk oly távolban, hisz elég példát kapunk a közelmúltban is. Kossuth Lajos, gr. Széchenyi István, Petőfi Sándor, Deák Ferencz és még sok más ezer hazánkfiának csupán neve említése is elég arra, hogy keblünk hevüljön és szent érzélemmel teljék el a haza iránt. Nem nehéz munka vár tehát az iskolára, midőn a gyermekbe a hazaszeretet érzelmét kell beoltani.

Már a II. elemi osztálytól kezdve egész az V-ig, az olvasókönyvek megfelelő olvasmányainak tárgyalása elég alkalmat nyújt a tanítónak, hogy beférközzék az ártatlan gyermeki kebelbe s ott hintse el azokat a magvakat, melyekből a hazaszeretet nemes érzelme fakad fel. Használja fel ezeket a tanító s a kedvező pillanatban szóljon egész lelkesedéssel a hazáról és hazafias erényekről.

Az V. és VI. osztályban még bővebb alkalom kínálkozik ez érzélem fejlesztésére, ott már rendszeresen tanítjuk a történetet, s ezen kívül alkotmánytant is. Az V-ben életrajzi alakban, de nem rendszeres történetet tanítunk; a tanítótól függ tehát itt az, hogy oly egyéneket válogasson ki és mutasson be a gyermekeknek, kik példányképpül szolgálhatnak. A VI. osztályban Magyarország összefüggő története tanítandó, s így itt aztán megközelíthetni a történettantást igen nevezetes czélját, a hazaszeretet érzelmének fejlesztését.

A fő és legelső feladat, hogy maga a tanító lelkesedjék hazájáért, aztán, hogy ismerje és tudja jól hazánk történelmét. Akadozó, vontatott előadással lelkesíteni igen nehéz, de még nehezebb, ha nem tudjuk magát a tárgyat. Meghamisítani a történetet a gyermek félrevezetése czéljából, hazaárulással egyenlő. Meghamisítani oly czélból, hogy még nagyobb hatással legyen a növendékre, hogy még jobb hazafit nevelhessünk belőle; meg nem engedhető helytelenség. Elég szép, elég dicső a mi történetünk, szégyenkezniünk soha sem kell vele, s való alakjában is varázserővel bír és fog bírni mindenkor, elanynyira, hogy jönni fog még oly idő, midőn a különböző nyelvű fiai e hazának büszkén fogják a mi történelmünket a sajátjoknak vallani s büszkén fogják magukat a magyarral azonosítani.

A szerénység, az emberbecsülés, a nyíltszívűség, a rendszeretet és hazaszeretet azok az erények, melyeket minden ifju birtokában láthatni leginkább óhajtanék. Igaz, hogy az általam felhozottakon kívül még másokkal is kellene bírnia az ifju embernek, mint a minő a valóság, könyörületesség, takarékoság és még sok más, melyek némelyike a már felhozottakban foglaltatik.

Rendkívül óhajtható volna, hogy hazánk mindkét nemű növendékei elsajátítsák ez erényeket. A gyermek magára, legalább kezdetben nem sokra mehet e tekintetben, segítségére a szülők mellett leginkább a tanító lehet.

Rajta tehát, igyekezzünk mindannyian, egyenként és együttesen versenyezve teljes erőnkől odahatni, hogy legyen az ifjuság a fentt jelzett erényekben gazdag. Így felelünk meg fontos kötelességünknek, melynek lelkiismeretes teljesítését méltán várja tőlünk a haza.

Zilahy György.

A rajztanítás módszere és tanmenete a népiskolában. *)

Nevelésügyi-bizottságunk ez évi munka-programmjába e cím alatti tárgyat is fölvetve, érdemleges és szak-szerű elbírálásra és pedig azon óhajtással, hogy az, minél tágabb eszmecsere körben taglalva, sikeres eredményt biztosító megállapodásokra vezessen.

Midőn szerény nézeteimet a következőkben előadom, kérem az igen tisztelt kartársakat, sziveskedjenek minél többen e tárgyhoz hozzászólni.

I-ső osztály. Ez osztályban a rajz mint tantárgy rendszeresen nem tanítható. De mert itt az írva-olvasásra előkészítő és oktató folytató beszéd- és értelemgyakorlatokkal kapcsolatban szükségeltető taneszközök és azoknak rendre-rendre való igénybe vételével, használati-kezelési módjuk tüzetesen kell hogy megmagyaráztassék, egészen a tanítóra van bízva, hogy a kézügyesség elsajátíthatására vonatkozó első gyakorlatokat miképpen kezdje és folytassa fokozatos haladásban úgy, hogy a tanulók a betűk, számjegyek írásának tanulása alkalmával, egyszerűs mind a rajzolásra is előkészíttessenek. A helyes ülésre, palatáblának vagy papírnak, fűzetnek, kellőképpen maga előtti fektetésére, palavessző (köplajbász), írón, vagy toll czélszerű tartására való szoktatása mellett — a függőleges, vízszintes, ferde és ezekből összetett, hajszállékony és erősebb vonalok húzását is gyakorolják. Halottam sokszor több tanítótól, hogy az írástanítás megkezdésekor megkívántató előgyakorlatoknál és folytatólag, némelyek szabadkézzel, mások kis hasábvonalzóval húztatják az egyenközi vonalokat, a betűk nagyságának meghatározására. Minden ellenvéleménnyel szemben, én bátran adom a kis vonalzót a gyermek kezébe, hadd szokja meg, már ez osztályban azt kis kezében ügyesen használni. A miniszteri tanterv (Tóth I. D) „Tantervek” című részében a 411. oldalon b) a „Rajzolás”-ra vonatkozólag I. és II. osztály. Az iskolai első és második év) szóról-szóra ezeket mondja: „Szorítokzik a tanító kezdetben a beszéd- és értelemgyakorlatokban, valamint az írástanításban előforduló kézi gyakorlatokra.”

Ezekon felül a legegyszerűbb tárgyak vastag papírból kivágott alakvázlatait körülrajzoltatás végett adja a gyermekek kezébe. Amaz által feltalálólág, ez által gé-

*) Felolvasás a kolozsm. tanítótést. nevelésügyi bizottságának 1890. február 4-én tartott gyűlésén.

piesen tanítja és gyakorolja a gyermekek szemmértékét és kezök vonását.”

Nem világos ebből, hogy már régen felismerték annak szükségességét, hogy a gyermekeknek ez osztályban is kell valamiféle segédeszközt adni. Ugyan miért ne adjuk a kis vonalzót kezökbe, a mit a felsőbb osztályokban és az életben is használhatnak és ugyan miért adjunk inkább vastag papírból kivágott különféle alakvázlatokat körülrajzoltatás végett, a mikkel soha sem fognak többé dolgozni. Hát a vonalzóval nem természetesebben tanulhat gépies ügyességet, mint ama kivágott alakzatoknak körülrajzolás által?! Azonban oly vonalzót adnék, mely egy-két centm. széles, 20 cm. hosszú és a mely feketén centiméterekre is van osztva. Hadd jegyezhesse le arról a vonal-
közök távolságát palatáblája vagy papirossa bal- és jobb felére és hosszára is, midőn vonaloznia, vagy pontozott sorokat kell készítenie, avagy csak iránypontok megjelölését szabja elé a leczketárgy. De legyen a tanítónak oly hosszú vonalzója is, mint az iskolai tábla és annyi arányos nagyságban tartott részekre osztva, mint a tanulóké, magától értetődik, hogy rövidebb vonalok előállításához, rövidebb vonalzót használ. Mert tudjuk jól, hogy a szemléltetéssel egybekapcsolt tömegtanítás elve szerint, mindig előbb a tanítónak kell szemléltetve, szóban és írásban, vagy rajzban magyarázva a sorrenden levő leczketárgy megoldási módját megmutatni és ezáltal a gyermekeknél a felköltött megfigyelő tehetséggel a felfogási és utánozási képességet fokoztatni és mindig az övének megfelelő taneszközökkel úgy elődolgozni, hogy a tanulók kézügyesítő munkájukat könnyűséggel végezhessek.

Az írásnál, rajzolásnál és egyéb ülve végzendő kézimunkákhoz megkívántató illedelmes testtartásra főképpen ebben az osztályban kell hogy a tanító a gyermekeket rászoktassa. Eleinte mindennap, rövid ideig, ha csak pár percig is, de szigorú következetességgel tartassanak meg eme helyes ülésre szoktató gyakorlatok, akár írónal, vagy tollal dolgoztatva, akár a nélkül is, mert az ülésnél és így végzendő munkánál úgy egészségi, mint illem szempontjából is követelt helyes és illedelmes testtartásnak a gyermek test növéseivel együtt kell tökéletesednie, hogy állandó szokássá válhassék.

Tartsuk a kiszabott tantervet szemünk előtt és csak annyit tanítsunk, a mennyit a tanulók valóban meg is tanulhatnak és minden előírt tantárgyból arányosan megfelelő terjedelemben, hogy ily képzettséggel haladjanak osztályról-osztályra. És ha az első iskolai év végén az I-ső osztálybeli tanulók, tőlük megkívántató módon és ügyességgel, helyesen ülve, íront vagy tollal szabályosan tartva, írni-, hajszáll- és erősebb egy-két centiméter hosszú vonalokat, és pedig függőlegeseket felülről lefelé és ha arra is képesek, hogy ezekből összetett legegyszerűbb idomokat vonalzóval és különösen szabadkézzel előállítani tudnak és megtanultak, akkor a lelkiismeretes tanító az I-ső osztály tanulóit kellőképpen készítette elő a II-ik osztályban folytatandó rajztanulásra.

(Folyt. köv.)

Propper Ferencz.

T Á R C Z A.

Emberberáti és társadalmi intézmények a középkorban.

(Folytatás.)

A kereszties háborúk számos, addig ismeretlen betegségek csiráit hozták Európába. Bőrkiütések, a pestis

és számos más ragályos kór kezdett pusztítani kiváltképen a déli vidékeken; s mert a tudomány legtöbb esetben nem nyújtott segílyt a baj ellen, a megrémült és tudatlan tömeg a kuruzsláshoz folyamodott, a mi természetesen csak növelte a veszélyt. Ismeretesek a

nagy keleti pestis pusztításai 1340-ben és 1348-ban, mely egyedül Florenczben 100 ezer ember életét oltá ki s valószínűleg Egyiptomból Velenczén keresztül hurczoltatott be Európába. A legtöbb veszélyes ragály tűzhe-lyeinek a nagy keleti és olaszországi tengeri kikötő-városok tekinthetők, melyek kereskedelmi összekötteté-seiknél fogva terjesztői valának a bajnak; itt keletkeztek azért a legelső intézetek is a ragály megfékezésére és tovább terjedésének megakadályozására. Velence a tizen-negyedik század első felében rendezé be a legelső vesz-teglőintézetet és ragálykórházat San Lazzaro szigetén, hol ma a mechtaristák gazdag kolostora és nyomdája az örmény propaganda központja van. Hasonló intézetek keletkeztek gyorsan Marseille-ben és a gazdag német-alföldi városokban. Évenként kétszer, karácsony és husvét előtt összeült itt az egészségügyi bizottság, melyet ma enquette-nek neveznének, hogy óvintézkedéseit a ragályok fékezésére megtegyje. Nagy számban gyülekeztek itt össze a környékből mindazon szerencsétlenek, kik ragá-lyos bajokban szenvedvén az emberi könyörületre valának utalva. Jótékony emberbaráti alapítványok tettek a szenvedők sorsának enyhítésére; s valóban jól esik ezen sötét korszakban ama nemes versengést tapasztalni, mely a vagyonosabb osztálybeliek közt kifejtődött, hogy em-bertársaik sorsán lehetőleg enyhítsenek. E tekintetben kiváltképen sokat tett Bologna város polgársága, mely már 1270-ben megalapítá a legelső menedékhelyet mun-kaképtelen inségesek számára.

Még a csecsemők sorsa sem kerülte ki a közép-kori társadalom és egyházi törvényhozás figyelmét; több helyütt, így Nürnbergben, Bolognában és Antwerpenben a szülésznök számára külön szabályrendeletek készültek, melyek figyelmen kívül hagyása érzékeny büntetéseket vont maga után. Igaz, hogy itt a szűkkeblűség gyakran kárára vált az emberi, nemesebb érzelmeknek; mert, például a regensburgi tanács kimondá, hogy a szülész-nőknek tiltva van, egy megszorult zsidó nőnek segéd-kezet nyújtani; de ezen tilalmak csak gyéren fordultak elő. A tregniri egyházmegyei zsinat 1365-ben szigorú rendeletet adott ki, hogy senki, egyházi büntetés terhe mellett két éven alóli gyermeket éjjel ágyába ne vegyen, nehogy azt agyonnyomja.

A beteg- és szegényházak alapításához a legelső eszmét a kolostorok szolgáltatták, melyekben számtalan szegény, sorstól üldözött, vagy az emberi társaságból kizsárfított szerencsétlen biztos menedéket talált. A könyörületesség, melyben a keresztyénség sohasem szűkül-ködött, megtette a többi s nemsokára mindenféle nagy számban emelkedének az emberbaráti intézetek; melyeket részint egyes vagyonos polgárok, részint jótékony czélből alakult egyletek létesítettek. A németországi jótékony egyletek között sokáig az első helyet foglalta el az n. n. Elendsgilde, azaz nyomoregylet, avagy miként máskép nevezteték, Calandsbrüderschaft, minthogy gyűléseit minden hó elsején szokta tartani. Angliában és kivált Bristol városában ilyen jótékony egyleteket már a tizenharmadik század elején találnak.

Hogy némi fogalmat szerezzünk magunknak az emberbaráti és jótékony egyletek elterjedéséről a közép-korban, szükséges, hogy legalább a nevezetesebbeket felsoroljuk úgy Német- és Olaszországban, valamint Franciaországban és Angliában.

Florenczben 1338 körül összesen harmincz kór- és szegényház állott fenn több mint ezer ágygyal. Ennél sokkal régiebb volt Marseille városában a Saint-Esprit kórház, mely 1180-ban alapított. Bolognában a Lázár kórház legjobban volt berendezve. Milanoban

a tizenkettedik század óta tizenegyre szaporodott fel a kórházak száma. Monza városában ugyanazon időben keletkeztek a Szent-Ágota, Balázs és Mórícz kórházak jótékony magánzók alapítványából. Mantua legelső kórházát Mathild toscanoi hercegnő alapította a pápai uralomnak ezen lelkes és bőkezű barátnője. Zürich és Constanz jótékony adakozásokból 1220. körül ren-dezték be legelső kórházaikat. Strassburgban Erbe János nevű patriczius nővérel egyetemben alapítá az első nagyobb szabású közkórházat. Köln városának min-den lelkészi kerülete külön kórházakkal rendelkezett, melyek felügyeletét a választó-érsek nevezte ki. Brüs-selben fejedelmi alapítványokból alakultak a legelső kór- és szegényházak. Párisban a Szent-Lázárhoz címzett a tizenkettedik században keletkezett s kezdet-ben csak a bőrküteges betegek számára volt berendezve. Röviddel később jöttek létre a Szent-Háromság és Szent-Katalin kórházak. London városában hasonlóképen a tizenkettedik század elején rendeztetett be a legelső kórház, melyet egy Beecher nevű gazdag polgár alapí-tott. Ezt követték: a Szent-Bertalan és Betlehemi Mária kórházak Fitz-Mary Simon alapítványai.

De nem folytatom a felsorolást tovább, ámbár korántsem merítettem ki; s áttérek másféle jótékony alapítványokra, melyekben a középkor hasonlóképen nem szűkölködött. Így Nürnbergben a tizenharmadik szá-zadban keletkezett a legelső szülészház, melyben a meg-felelő orvosi segédleten kívül két rendes ápolóné volt alkalmazva, kiknek mindegyike évi 15 frt. fizetést kapott a város pénztárából. Felenczházakat találunk Pavia és Florencz városokban; az utóbbi fenntartásának költ-ségeit a posztónyírok cézhe vállalta magára s a Porta-Santa Maria közelében állott. Antwerpenben egy árva ház állott fenn 3000 fű számára, kik nevelésük befejezése után mint tanoncok különböző iparosokhoz adták. Párisban IX. Lajos király 1260-ban alapítá a legelső vakok intézetét 300 szerencsétlen számára.

(Vége következik.)

Dr. Lázár Gyula.

PAEDAGOGIAI ESETEK.

30 A rajzoktatás köréből. A 70-es évek egyi-kén hire futott, hogy Petőfi él. E hir Manaszes Dániel szováti lakostól indult ki. Néhai K. Pap Miklós kiszál-lott a helyszínére, hogy Manaszest kihallgassa. A vég-eredmény az lón, hogy él ugyan, de emlékünknben. Az „Üstökös,” melynek akkor még Jókai volt a szerkesztője, néhány képet megörökített a Manaszes-kultuszból is. E képek között, mint főalak, ott figurált K. Pap Miklós képe is. Egy évvel később e képeknek oly hű másolatát láttam Magyar-Valkón, hogy első tekintetre az eredeti-nek véltem. Egyik falusi tanítványom rajzolta, ki akkor már gymnázista volt. Azután még sok szép rajzát láttam régi tanítványomnak, de soha sem volt alkalmam alapon kérdezősködni, hogy mióta kedvelte meg e szép mű-vészetet. Az alkalmom, bár későre, megjött. Mint enyedi theologus egy izben Bánfi-Hunyadon is volt legátióban. S engem is meglátogatván, többek között azt is meg-kérdeztem: mióta foglalkozik oly nagy kedvvel a rajzo-lással, mert, valóban már szép eredményt ért el, ha az ecsetkezelést is sikerrel próbálgatja. „Mióta tanító ur va-lami pontozott mintákat rajzoltatott s rajzolt velünk együtt,” volt a felelet.

E rám nézve hízegő feleletre nem voltam elkészül-ve, már csak azért sem, mert tudtam, hogy a rajzolás képezi egyik gyenge oldalomat. Inkább azt vártam, hogy

a gymnasiumi rajztanárt fogja előnyösen emlegetni; de, mikor erre czélzást tettem, nagy szerényen felvilágosított, hogy a gymnasiumnál ő tanítja a rajzot.

Mielőtt ez eset előzményeit elmondanám, ki kell jelentenem, hogy ha érdemről van szó, ez érdemből rám igen kevés osztalék jut. A 70-es évek elején, ugyanis, az „Erdélyi Értesítő“-ből, a „Család és Iskola“ előfutarjából, többek között azt olvastam, hogy a Kozma-Felméri-féle módszeres vezérkönyv a rajzoktatáshoz, falitáblákkal, minden eddigi ilyenmű művet tulszárnyal. Kérésre az iskolaszéki elnök úr a nevezett művet iskolánk számára megrendelte s én, ki azelőtt nem sokat törődtem, mint nem törődtek mások sem, a rajzoktatással, tanulmányoztam, minnek eredménye az lett, hogy e tárgyat megszerettem, nagy kedvvel tanítottam, tanítványaim is megszerették s így, természetesen, annyira haladtak, hogy a legvérmesebb kívánalmakat is kielégítették.

Ez eset ismét csak azt igazolja, hogy a helyes módszer s a tárgy iránti szeretet oly édes testvérek, melyek a tanítás eredményét mindig biztosítják.

Szentgyörgyi Lajos.

31. Az iskolában marasztás. Nehány évvel ezelőtt a következő eset történt egy közemberrel, kinek iskolába járó gyermeke volt.

Ugy május havában lehetett, midőn egy néhány gyermeket, mivel a kihagyott költeményt nem tanulták meg, ott marasztottam a tanteremben délelőtt 11 órától délután 1 óráig, mely idő alatt magam ebédelni lejárta a faluba. Még egy óra előtt feljöttem az iskolába, hogy a verset felkérdezzem a fiukat haza engedjem ebédelni. Azonban egy fiu már nem volt ott s kérdeztem a többi-től, hogy hol van? Azt felelték, hogy utána jött az apja ki engem fia ott marasztásáért össze szidott és hazavitte magával fiát. En is elvégezve a felkérdezést, sietve mentem a szülőhöz.

Hát B. uram miért hozta haza fiát engedelmem nélkül és miért szidott engem, kérdém tőle bementemkor.

En nem szidtam a tanító urat, s gyermekemet azért hoztam haza, mert félttem, hogy megéhezik és beteg lesz, felelte nekem, s láttam, hogy meg van lepetve hirteleni fellépésem miatt.

Van nekem arra gondom, hogy az éhség miatt egy gyermek se betegedjék meg, s B. uramnak nem volt szabad haza vinni fiát engedelmem nélkül, mivel az iskolában én rendelkezem.

En nem hozom el többet tanító ur, ne nehezteljen.

Most jöjjön fel a fia velem, Isten áldja B. uram.

Egy hét mulva vittem egy targoneza porondot az iskola udvarára, midőn éppen arra felé jött az én B. uram, kivette kezemből s maga taszítá tovább a targonezát.

Ez esetből azt a tapasztalatot merítettem, hogy nem marasztok többször iskolába gyermekeket, ha magam is nem lehetek velők, továbbá azt, hogy a közemberek némelyikével szemben határozottan kell fellépni, hogy a tanító tekintélyét fenn tarthassa s velők hibáikat beismertesse.

Vincze Ferencz.

I R O D A L O M.

Nagy-Küküllő vármegye földrajza kapcsolatosan a földrajzi előismeretekkel. Elemi népiskolai tanítók használatára. A Nagy-Küküllőmegyei általános tanító-egyesület által jutalmazott pályamű. Irta *Hunyfalvi Lajos*, segesvári áll. el. iskolai tanító. Nagy-Küküllőmegye térképével és Segesvár város alaprajzával ellátva. Kiadja: A Nagy-Küküllőmegyei általános tanító-egyesület. Ára 60 kr. Seges-

várt. Gyorssajtónyomat Jördens testvérek könyvny. és könyvköt. 1889. 1—100 oldal. 8. r.

A szerző művét Mlts. Horváth László tanfelügyelőnek ajánlja. Előszavában „Tanítótársaimhoz“ cím alatt fölemlít „némely dolgokat, melyek a munka létesítésére hathatós befolyással voltak“. Ezek: megalakult a megyei át. tanító-egyesület; a tanfelügyelő elnöklete alatt mozgalom indul meg a megye földrajzának megírására; pályázatot hirdetnek erre, 100 frt. jutalmat tűzvéni ki.

A szerző megnyeri a kitűzött jutalmat. A szerző szerint „azonban, miután megkivántató(!), hogy minél tökéletesebb kézikönyv jusson tanítótársaim kezébe, ezért a munkának sajtó alá rendezésével Balázs Imre helybeli ev. ref. lelkész, s én bizattam meg. A munka három szakaszra van osztva, melyek közül az első: a földrajzi alapfogalmakat magyarázza, s megismerteti a gyermekkel szülő avagy lakó helyét. A második szakasz Nagy-Küküllőmegye járásainak és községeinek leírásával foglalkozik.... A harmadik sz. röviden összefoglalja N.-Küküllőmegyét“.

Magam nem ösmerem a pályázat célját; a szerző szavából csak annyit vehettem ki, hogy N.-K.-megye földrajzát kellett megírni. Ha ezt kellett csak elvégezni, akkor mit keres a műben az első szakasz; „a földrajzi alapfogalmak“? Miután a megye földrajza az elemi iskola 3-ik osztályának tananyaga, helyesebben ezen osztályban a tanulókat a lakóhely-rajzáról rá kell vezetni a földabrosz ismertetésére; különösen saját lakóhelye vidékén megtanítja a tanító a földabroszon síkok, dombok stb. rajzait s ezeken a lakóhely környékének a képét: a szerző fölöleli művében a földrajzi alapfogalmakat is s ez által célul tűzi ki magának azt, hogy a megye leírásán kívül mindazt nyujtsa tanítótársainak, mire a tulajdonképi földrajztanításnak megkezdése alkalmával szükségök van. Egyébre nem vonatkozhatik a szerző azon kijelentése „hogy minél tökéletesebb kézikönyv jusson tanítótársaim kezébe“, mint vagy a tanítók számára adja a földrajzi alapfogalmakat, vagy pedig ezen fogalmak csak irányul szolgálhatnak a 3-ik osztály tananyagának tanításában, tehát műve nem csak megye leírása. hanem vezérkönyv, talán helyesebben methodicai irány, a földrajznak a 3-ik osztályban való tanítására. Olyan vegyes valami; vezérkönyv nem lehet, mivel a szerzendő földrajzi alapfogalmak csak a tanulók számára, tehát tan-könyvbe valók, a minek következtében a tanító sem tud többet, mint a mennyit a tanulóktól követel. Másfelől pedig a tanításnak methodicai irányát akarja a szerző adni, mi kitűnik abból, hogy helyből távolabbira indul, az ösmeretkről az ösmeretlenekre.

Véleményem szerint nem lehetett volna a szerzőnek más célja mint az, hogy megfeleljen a pályázati föltételnek; de ő művével még használható kézikönyvet is akar nyujtani tanítótársainak. A törekvés becsülni való, de véleményem szerint a szerző „sokat markolt, de keveset fogott“ vagy legalább is felesleges munkát végzett művének első és harmadik szakaszával, a földrajzi alapfogalmakkal és összefoglaló részszel.

A tanítás terén — a multa vonatkozik megjegyzésem — a legkülönbözőbb, gyakran arra legkevésbé hivatottak foglalkoztak, kiknek alkalmuk nem volt arra, hogy a modern tanítást képző intézetekben megtanulhassák. Ezek számára igen szükséges volt a „Vezérkönyv“ a különböző tudomány-szakok terén, a melyből ismereteiket kibővitve (vagy épen ismeretet szerezve), okszerűbben végezheték terhes feladatukat. Most már azonban tanítóképző intézetekből kikerült tanítók foglalkoznak a tanítással. A képzőintézetekben nem csak megszerezhetik azon ismereteket, melyeket tanítanok kell, hanem az illető tárgy okszerű tanítási methodusában is gyakoroltatnak; így már előkészítve fognak hivatásukhoz.

Ugy hiszem minden önértetes kezdő tanítónak az az első teendője, hogy elővegye a népiskolai törvényeket, utasításokat s azok alapján azon osztály tananyagáról, a mely osztályban és mely tárgyakat tanítania kell, magának tervezetet készít és pedig ebben irányadók azon elvek, melyeket képeztetésében a tanításról tanult.

Az itt elmondott dolgokra a megbirálandó kézikönyv szerint a földrajzot tanítónak nincs szüksége. Nincs pedig azért, mert a tananyag menetében nagy részben meg vannak a tanulókkal elsajátítandó alapfogalmak, sőt arra nézve is utasítást kap az illető, hogy begyakoroltassa a látottakat.

A mű kezdődik a szabadban való tájékozással, látókör, látóbatár, világtájak fogalmaival. Kétség kívül ezekkel kell megösmertetni először a tanulót, ezen a téren, de nem úgy, mint a szerző teszi s nem olyan czéllal, minőt maga elébe kitűz a lehető tökéletes kézikönyv nyújtásában. A tanulóknak talán elég, bár nem magyarázat; a tanítónak ellenben kevés és nem alapos, sőt hibás. Ha kézikönyvet akart nyújtani és mintán azt is látom, hogy a megye földrajzára vonatkozó irodalmi adatokat föl tudja használni, akkor miért nem vett elő egy kissé terjedelmes természettani földrajzot (nem tankönyvet) s abból bővebben, helyesebben magyarázná a látókört, láthatárt, világtájakat, hogy a tanító ne csak annyit tudjon, a mennyit épen meg kell értetnie a tanulókkal? A kezdő tanuló ismeretéhez elegendők a látóhatár és kör fogalma úgy, a mint a szerző adja, de nem akadhat-e olyan gyermek is, a ki egy naiv „miért“-tel halomra dönti a tanító tekintélyét, mert ő maga sem tudja, miért körvonala a látókör? Aztán meg az égtájak magyarázata sem elegendő, sőt a tanító részére még hibás is. É-től D-ig mind kelet van? nem tartaná a szerző czélszerűnek okát adni annak, hogy miért rajzolja egy pontra a szélrózsában az égtájakat?

A tanteremben való tájékozás azon föltevéssem mellett bizonyít, hogy a mű a tananyag methodicus irányát akarja föltüntetni.

Ugy gondolom, hogy a 3. §-t (házsorok, utczák stb.) már ismerik a tanulók a beszéd- és értelem-gyakorlatokból; ez tehát felesleges ebben a műben; csak rá kellene útalni.

Nyolcz egymás után következő kirándulásban a szerző a lakóhelyet ismerteti meg a tanulókkal; példát nyújt a tanítóknak, hogy miként ösmertessék meg lakóhelyüket is. A szerző erdőben jár s nem látja a fákat. Elveszti szem elől a tulajdonképeni czélt, melynek úgy hiszem, a község leírásában is földrajzi alapfogalmak megszerzésének kellene lenni. Segesvár nevezetességeit sorolja föl, hozzá csatolja Scariatine sír-émlékéből kiindulva a segesvári ütközet leírását is. A község leírása alkalmával sok tárgyat gyümöszköl a tanulók emlékezetébe, melyek legfönnbbsz csak a községben való tájékozásra szolgálhatnak, mit azonban legnagyobb részük úgy is tud, vagy pedig az ott tartózkodás ideje alatt megösmert. Tulajdonképen ezen kirándulások közben kellett volna megszereztetni a tanulókkal a lakosok foglalkozása, vallása, nyelve, nemzetisége, község, társadalmi élet stb.-re vonatkozó ismereteket és nem külön fejezetek alatt egybefoglalva megtanítani. Mert csak az első esetben lesz az a tananyag methodusává, a szerző által használt módon készen szolgáltat fogalmakat a tanulóknak.

Hasonlóan nem tartom helyesnek a síkföld, domb, hegyek, vizek tárgyalását ugyanazon okból. Mert hiszen kirándulásai közben a város határára is kimentek s ott találták ezeket; ott kellett volna megismertetni a fogalmakat, nem pedig külön fejezetben. Egyszersmind jelezhetne volna a látottak lerajzolását is; a hegyek, folyók irányát stb. le is rajzoltathatta volna ott helyben, megjegyezvén, hogy a térképen miként rajzolják, majd otthon tanulandják meg.

Ily úton haladva a lakóhely és környékére való kirándulások közben a szükséges földrajzi alapismereteket megsze-

retette volna a tanulókkal. Megszerezhetett volna még sok egyéb szükségest is, a mit a szerző csak névvel említ meg, de nem veszi tekintetbe, hogy azokat, mint lényegest írja elő a tanterv, s a melyekre tanítótársainak igen nagy szükségök lenne. Értem a jellegző növényeket, állatokat, kőzeteket. Ezeket nem elegendő csak névleg odavetni, ha használható kézikönyvet akar a tanítóknak nyújtani, hanem az ipari, földmívelési stb. czélra csak a legfontosabbakat le is kellett volna írnia, utalni azoknak hasznos; vagy káros voltára. Mert a kőzetektől, talajnemektől, állatoktól és növénytől függ igen sok esetben a lakosság foglalkozása, jóléte és nyek haladása is.

A második szakaszban leírja a szerző N. K. megye járásait összes községeivel. Ezen szakasz aprólékos, de a pályázat követelményeinek bizonyára megfelel és a megyében lakó bármely község tanítója földrajz tanításának kiindulására a szükséges adatokat megtalálhatja benne.

A járásek leírása előtt a térkép jeleivel ösmerteti meg a tanulókat. Itt azonban kifeledi a hegyek, dombok, völgyek, lapályok képét megösmertetni a térképen. Nem törekedik a szerző teljes erejéből arra, hogy megtanítsa a tanulókat a térkép olvasására. Vajjon a megösmert égtájakat hol keresse a tanuló a járás, megye térképén? Ha a tanteremben és községben való tájékozásra czélszerűnek találta a táblát földre tenni, hogy a rajzzal is tájékozassák magukat, nem volna-e helyes a megye térképét is a természetes helyzetbe hozva a lakóhelytől kiindulni s úgy menni lépésről-lépésre, falúról-falúra s csak azután egybefoglalni őket járásekba és azután adni az ugynevezett politiceai földrajzi — alapfogalmakat?

Az összefoglalást is általánosabbá, a tanítókra tanulságosabbá kellett volna tennie. A szerző által tárgyalt alakban a szó szoros értelmében csak a megyének összefoglalása, a leírásoknak egyszerű tartalma csoportosítva. Ujat belőle nem tanulhatunk, csak azt, a mi az előbbi részletekben előfordult, foglalja egybe. Nem ártott volna egy kissé mélyebbre hatolni a megye leírása közben talált adatok méltatásában. A hegyek és folyók iránya minő befolyással van a lakosoknak egymással és a szomszéd megyékkel való közlekedésére, foglalkozására? Az éghajlat sajátos jelenségeinek előidézésében minő okok folyhatnak be? Szélirány a völgyek elhelyezése miatt. Erdőségek, folyók elosztása minő behatással van az emberekre? Az emberi kéz működése a környezetben, annak czéljaihoz való alkalmazása; növények, állatok védelme; ezeknek haszna az ember mődesére stb. mind olyan dolgok, melyek a művet érdekesebbé és értékesebbé tették volna.

Ily irányban kellett volna a szerzőnek művét tárgyalnia, ha azzal jó kézikönyvet akart volna tanítótársainak nyújtani. Első szakaszából igen sokat elhagyhatott volna s csak irányt kellett volna mutatni a tárgy kezelésében s inkább nagyobb természettani földrajzra hivatkozni, melyben tanítótársai a szükségeseket megtalálhatják. Vagy, ha épen az volt czélja, hogy olyan művet nyújtson, melyben mindazt megtalálhatni, mire a földrajz kezdő tanításánál szükség van, akkor ezeket részletesen kellett volna tanítótársaisal mint tanítókkal ismertetni, hogy ne szoruljanak a kézikönyv mellett segédkönyvekre.

A műhez mellékelt Segesvár alaprajzán a jelek magyarázata hiányos.

Dr. Székely Bendegúz.

Beérkezett:

A szebenmegyei róm. kath. tanítóegylet keletkezésének és fejlődésének története 1879—1889. A választmány megbizásából összeállították: *Dományáncz Péter*, t. egyleti alelnök és *Orell Lajos* t. egyleti jegyző. Kiadja a szebenmegyei róm. kath. tanító-egylet. Nagy-Szeben, 1890. Reissenberger Adolf, Steinhassen Tivadar utódja nyomdájá.

V E G Y E S E K

— Kinevezés. A vall. és közokt. m. kir. miniszter Boga Károly okl. polg. isk. tanítót és lapunk belmunkatársát, ki jelenleg a kolozsmegyei kir. tanfelügyelőségénél segéd-tanfelügyelői teendőkkel van megbízva, Hunyadmegye királyi segéd-tanfelügyelőjévé nevezte ki.

— Véglegesítés. Lónhárt Ferencz erd. róm. kath. püspök Hollitzer Nándor kolozsvári lyezeumi róm. kath. el. tanítót, ezen állásában végleg megerősítette.

— A Gáspár-féle olvasókönyvek új kiadása. A vall. és közokt. m. kir. miniszter f. é. márcz. 13-án 12.536 sz. a. kelt rendeletében a kir. tanfelügyelőségek útján értesíti az iskolai hatóságokat, hogy a Gáspár János által szerkesztett s a vall. és közokt. m. kir. miniszterium által kiadott népiskolai olvasókönyvek reviziójával Sebestha Károly zólyommegyei kir. tanfelügyelőt megbizta. Az olvasókönyvek átdolgozására a következő elveket jelölte meg a miniszter. 1. Ami a Gáspár olvasókönyveiben akár nevelési, akár ismeret-szerzés szempontjából becses, az legfeljebb csak a nyelv szempontjából változtassék meg. 2. Azen olvasmányok helyébe, melyeknek céljok az, hogy erkölcsileg képzők vagy kedélyesen mulattatók legyenek, de a melyek eme céloknak csak alárendelt mértékben felelnek meg, a magyar nép- és gyermekmesék, magasabb fokon a hun-magyar mondakör- és történelemből vett olvasmányok teendők. 3. A földrajz és természettudományok köréből vett olvasmányok gondosan kijavítandók s a szükséghez képest, kiváló figyelemmel a földmivelő nép szükségleteire újabb olvasmányokkal kibővítenők; különösen felveendők az egészségügyi ismeretek megszerzését közvetítő olvasmányok. Az átdolgozott kiadás már a jövő tanévre készen lesz.

— Áthelyezés. A vall.-és közokt. miniszter Halász Ferencz szolnok-dobokamegyei és Rill József vasmegyei kir. tanfelügyelőket kölcsönösen áthelyezte.

— Fürdői kedvezmény állami és megyei tisztviselőknél. Az Abauj-Tornamegye területén fekvő stoószói hidegvíz gyógyfürdő kezelősege hajlandó a bezárólag a VIII. díjosztályhoz tartozó kisebb javadalmazású áll. és törv.-hatósági, valamint m. kir. államvasuti tisztviselők, illetőleg azok családtagjai számára az elő- és utóidényben, vagyis máj. 15-étől jun. 15-ig és aug. 25-től sept. 25-ig összesen 20 lakozóbát ingyenes használatra azon kedvezményvel átengedni, hogy az illetők az ágyemű használatáért fizetendő 30 krból 30 %-nyi, a 3 frtot tevő gyógydíjból pedig 50 %-nyi engedményben fognak részesíttetni. Kérvények az előidényre ápril. 25-ig, az utóidényre aug. 1-ig a kolozsmegyei tankerületből a kolozsm. kir. tanfelügyelőségénél nyújtandók be. — Óhajtott lett volna, hogy az illető fürdő-kezelőség terjessze ki figyelmét e kedvezményről a tanítók körülményeire, mert e kedvezményt jelen esetben a tanítók hivatalukkal járó kötelezettségükönél fogva csak kivételesen használhatják, ha t. i. helyök pótolva van.

— Az iskolák fűtése. A vallás- és közokt. m. kir. miniszter f. é. márcz. 21-én 11.514 sz. a. meghagyta a tanfelügyelőknél, hogy a közvetlenül felügyeletük alatt álló intézetek fűtendő helyiségeinek légúrtartalmáról méreteket vétesenek fel s azokat a leküldött minta szerint a szükségesnek mutatkozó tüzelő anyag összes költségeinek helyhatósági bizonylatával együtt a közokt. miniszterium számvevőségéhez küldjék fel, hogy e tárgyról az államkormány egy megfelelő törzskönyvet állíthasson össze.

— Figyelmeztetésül. Felméri Lajos kolozsvári m. kir. egyetemi tanár „A neveléstudomány kézikönyve“ című munkája igen csinos kiállításban megjelent. Ára: egyenesen szerzőnél megrendelve 6 frt. helyett 5 frt. E nagybecsű művet a legmelegebben ajánljuk olvasóink figyelmébe, addig is, míg róla részletes ismertetést adhatnánk.

— Tankönyv engedélyezés. A vall. és közokt. m. kir. miniszter f. é. 15.355. sz. a. engedélyezte Graf Jakab kolozsvári főgymn. tanár e című művét. Olvasókönyv és nyelvtan a németnyelv gyakorlati elsajátítására. Polg. és felsőbb leányiskolák számára. I. rész. Bpest, 1890. Franklin-társulat kiadása. Ára 80 kr. E könyvet könyvbíró bizottságunk is már régebben átnézte s czélszerűnek találta. A bírálatot közelebről adni fogjuk.

— Az egyetemes tanítógyűlést rendező bizottság f. hó 17-én azon kéréssel járult a vall. és közokt. miniszterhez, hogy legyen kegyes a IV. egyet. tanítógyűlés rendezésével járó költségek fedezéséhez 2000 frt. segélylyel járulni. A kérelmet egy küldöttség élén Lakits Vendel adta át, mire a miniszter biztosította a küldöttséget jóakarattal s megígérte, hogy a tanítógyűlés határozatait figyelme fogja méltatni.

— Meghívó. A kisküküllő-megyei általános tanítóegyesület évi rendes közgyűlését, Dicsőszentmártonban, az állami fiúiskola helyiségében folyó évi május 6-án d e. 9 órától kezdve tartja meg, melyre az egyesület rendes és pártoló tagjai, ugyszintén a tanügybarátok tisztelettel meghívhatnak. Tárgyai: 1. Elnöki megnyitó. 2. Titkári jelentés. 3. Pénztárosi jelentés. 4. Könyvtárosi jelentés. 5. 1889. évi aug. 20-án tartott III-ik egyetemes gyűlés ismertetése Gyöngyössi István dicsőszentmártoni áll. iskolák igazgatója által. 6. Az „Eötvös alap“ ismertetése Csinádi István által. 7. Felolvasás Nyárádi Dénestől. 8. Szavalat Orbán József által. 9. Tisztujtás. 10. Elnöki bezáró. Dicsőszentmárton, 1890. április 18-án. Kovács Elek, egyesületi elnök. Bernád Lajos, jegyző.

— Meghívás. A torda-aranyosmegyei tanítótestület felvinczi fiókkörének az 1889—90. évi II. köri gyűlése f. é. május hó 7-én a maros-ludasi állami iskolánál fog megtartani a következő tárgysorozattal: 1. Elnöki megnyitó. 2. Tanítást tart. Kovács Ferencz, a III-ik oszt.-ban olvasmány tárgyalás, és Horváth János a VI-ik oszt.-ban a mértanból. 3. A múlt gyűlés jkönyvének felolvasása és hitelesítése. 4. Tanítások megbírálása. 5. Felolvasást tart Nyárádi Lajos. 6. Vitatétel: „Mik lennének még azon szemléltető eszközök, melyek földrajzi oktatásunk feltétlen sikerére befolyhatnak, s mi módon juthatnánk azok birtokába. Előterjeszti Horváth Ferencz. 7. Indítványok tárgyalása. 8. A jövő gyűlés helyének meghatározása. E gyűlésre a kör tagjait s az érdeklődőket tisztelettel meghívják 1890. ápr. 14. Horváth János, k. eln. Kovács Ferencz, jegyző.

— Meghívó. A kolozsmegyei tantestület gyalu-nádasmenti köre folyó egyesületi évi II-ik rendes gyűlését Gyaluban az állami iskola helyiségében május hó 14-én tartja meg a következő tárgysorozattal: 1.) 9— $\frac{1}{2}$ 10 óráig nyilvános tanítást tart Nagy Anna gyalui állami iskolai rendes tanítónő. 2.) 10 óraker a gyűlés megnyitása. 3.) A múlt gyűlés jegyzőkönyvének felolvasása és hitelesítése. 4.) Jelentés a nyilvános tanítás eredményéről. 5.) Felolvas Józsa Dániel gyerővásárhelyi állami iskolai igazgató tanító. 6.) A kolozsmegyei tankerületi tanítótestület működésének ügyrendjét ismereti és felolvassa Póczi Gyula gyalui állami iskolai tanító. 7.) A központi választmánytól érkezett és egyéb átiratok tárgyalása. 8.) Indítványok. 9.) A jövő gyűlés helyének, idejének és tárgysorozatának megállapítása. A gyűlésre a kör rendes és pártoló tagjait valamint az érdeklődő tanügybarátokat tisztelettel meghívják Gyaluban, 1890. április 24-én. Boz István, köri elnök. Póczi Gyula köri jegyző.

TARTALOM: Szépirás - minták a népiskolában. Czukráns Róza. — Az ifjú erényekről. (Vége.) Zilahi György. — A rajztanítás módszere és tanmenete a népiskolában. (Folyt. köv.) Propper Ferencz. Tárcza: Emberbaráti és társadalmi intézmények a közepkorban. (Vége köv.) Dr. Lázár Gyula. — Paedagogiai esetek: A iajzatoktatás köréből. Szentgyörgyi Lajos. — Az iskolában marasztás. Vincze Ferencz. — Irodalom: Nagy-Küküllőmegye földrajzi vezérkönyve, ismerteteti dr. Székely Bendegúz. — Vegyesek.